

ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. При вивченні педагогічних явищ використовуються різні методи дослідження. Експериментальні дослідження мають велике значення в усіх науках. Можна стверджувати, що чим менш строгою є наука, тим більш значущу роль у ній відіграє експеримент (загальний метод дослідження, суть якого полягає в тому, що явища і процеси вивчаються в строго контрольованих і керованих умовах). Дійсно, у науках сильної версії, що використовують математичний апарат, більшість результатів можна отримати й обґрунтувати теоретично, на базі існуючого емпіричного матеріалу. У науках слабкої версії експеримент, як правило, є єдиним засобом підтвердження справедливості гіпотези та результатів теоретичного дослідження, так як відсутність загальноприйнятої аксіоматики й адекватно формального апарату не дозволяє навести потрібного обґрунтування, не застосовуючи експерименту.

Метою статті є розкрити зміст поняття «педагогічний експеримент» та охарактеризувати основні етапи проведення експерименту.

Аналіз попередніх досліджень. Існує дуже багато визначень поняття «педагогічний експеримент».

Педагогічний експеримент — це метод пізнання, за допомогою якого досліджуються педагогічні явища, факти, досвід [5].

Педагогічний експеримент — це науково-поставлений досвід перетворення педагогічного процесу в точно врахованих умовах [4].

Педагогічний експеримент — це спеціальна організація педагогічної діяльності вчителів та учнів із метою перевірки та обґрунтування завчасно розроблених теоретичних припущень, або гіпотез [6].

Педагогічний експеримент — це активне втручання дослідника в досліджуване ним педагогічне явище з метою відкриття закономірностей і зміни існуючої практики [3].

Усі ці означення поняття «педагогічний експеримент» мають право на існування, так як у них стверджується загальна думка про те, що педагогічний експеримент — це науково-обґрунтована й добре продумана система організації педагогічного процесу, направлена на відкриття нового педагогічного знання перевірки та обґрунтування завчасно розроблених наукових припущень гіпотез.

Виклад основного матеріалу. Основою будь-якого науково-педагогічного дослідження є педагогічний експеримент. З його допомогою перевіряється достовірність наукових гіпотез, встановлюються зв'язки та відношення між окремими елементами педагогічних систем. Основними видами педагогічного експерименту є природний і лабораторний, котрі мають багато підвидів.

Природний експеримент. Проходить без порушень звичайного навчального режиму, перевіряються нові навчальні плани, програми, підручники. Педагогічний експеримент — це спостереження, але спеціально організоване у зв'язку з систематичними змінами умов проведення педагогічного процесу. Вимагає точного визначення вихідних даних, конкретних умов і способів навчання або матеріалів, котрі підлягають дослідженню. Необхідним є також різносторонній облік результатів експерименту.

Лабораторний педагогічний експеримент є більш строгою формою наукового дослідження. Із широкого педагогічного контексту виділяється визначена сторона, штучно створюється обстановка, котра дозволяє точно контролювати результати і маніпулювати змінними величинами.

Педагогічний експеримент повинен задовольняти певним критеріям науковості [7].

1. Привнесення в педагогічний процес нового з метою отримання бажаного результату.
2. Забезпечення умов, які дозволять виявити залежність між педагогічним впливом і його результатом.

3. Документальна фіксація та достатньо повний облік параметрів (показників) досліджуваних явищ та процесів.

4. Забезпечення обґрунтованості та достовірності висновків.

Існують загальні вимоги щодо проведення науково-педагогічного експерименту [2].

1. Наявність педагогічного колективу, що має готовність і бажання до експериментальної роботи та впровадження у практику інновацій.

2. Наявність у експериментатора гіпотези, яка спрямована на отримання нового результату, що сприятиме підвищенню ефективності педагогічного експерименту.

3. Забезпечення педагогічного експерименту всім необхідним для регулювання педагогічних впливів та фіксації їх наслідків.

4. Дотримання правила не нашкодити здоров'ю дитини, її розвитку, виконання вимог, які висуваються навчальним планом та програмою.

5. Прагнення до наукової чесності, добросовісності у зборі та інтерпретації фактів, достовірності в формулюванні висновків.

6. Доброзичливе ставлення до дітей та встановлення стосунків довіри з адміністрацією, батьками та дітьми з метою забезпечення атмосфери творчості, взаємодопомоги для ефективного проведення експерименту.

Можна виокремити основні етапи проведення експерименту:

1. Підготовчий етап проведення експерименту.

2. Дослідницький етап, що охоплює констатувальний, формувальний та контрольний експеримент.

3. Обробка даних дослідження.

4. Інтерпретація даних дослідження та формулювання висновків.

5. Впровадження результатів експерименту.

Підготовчий етап передбачає послідовність кроків [5]:

- Вивчення стану розвитку галузі освіти на етапі проведення дослідження, виявлення актуальних проблем, які вимагають вирішення за допомогою експерименту, постановку проблеми дослідження, визначення предмету й об'єкту дослідження, вивчення науково-методичної літератури з проблеми дослідження.

- Визначення цілей і завдань, побудова гіпотез, конструювання плану-програми експерименту.

- Пошук шляхів розв'язання проблеми: підбір методів, розробка методики (відповідно до методологічних принципів).

Дослідницький етап чітко розподіляється на три стадії: констатувальний, формувальний та контрольний експеримент, кожний з яких має свої конкретні цілі.

- Констатувальний експеримент направлений на встановлення фактичного стану та рівня тих чи інших психолого-педагогічних особливостей контингенту на момент проведення дослідження, наприклад, здійснення діагностики наявного стану психічного розвитку дітей.

- Формувальний експеримент спрямований на вивчення психолого-педагогічного явища безпосередньо в процесі спеціально організованого експериментального навчання та виховання, активного формування тих чи інших психолого-педагогічних особливостей.

- Контрольний експеримент проводиться після того, як отримані результати формувального експерименту з групою дітей такого ж віку, які знаходяться в подібних умовах навчання та виховання, але з ними не проводили формувальний експеримент (застосовується та сама методика, що і в констатувальному експерименті). Його мета полягає в порівнянні отриманих результатів з результатами формувального експерименту.

Обробка даних дослідження. Цей етап передбачає застосування математичного апарату — використання різних статистичних прийомів, формул, способів кількісних розрахунків та

основних положень теорії ймовірностей з метою узагальнення, зведення в систему, виявлення прихованих закономірностей серед кількісних показників, що отримані в процесі експерименту. Методи статистичної обробки дають можливість зробити висновки про достовірність здобутих результатів щодо підтвердження гіпотези, що була висунута на початку.

Інтерпретація даних дослідження та формулювання висновків. Полягає у витлумаченні одержаних результатів на ґрунті психологічних або педагогічних теорій, їх наукове обґрунтування, встановлення закономірностей та тенденцій явища, яке досліджується, формулювання висновків стосовно підтвердження або спростування гіпотези.

На цьому етапі відбувається збір і обробка даних. Щоб проведення експерименту відповідало принципам достовірності, необхідно дотримуватися наступних вимог:

- оптимальне число досліджуваних і кількість дослідів;
- надійність методик дослідження;
- облік статистичної значущості відмінностей.

Взаємне поєднання декількох методів дозволяє підвищити ефективність і якість педагогічних досліджень. Цьому також сприяє активне проникнення в педагогіку математичних методів результатів експерименту за допомогою комп'ютерних технологій.

Приступаючи до експерименту, дослідник ретельно продумує його мету, задачу, визначає об'єкт і предмет дослідження, прогнозує попередні пізнавальні результати. І лише після цього він починає планувати етапи самого експерименту: намічає характер тих перетворень, які необхідно ввести в практику; продумує свою роль, своє місце в цьому експерименті; бере до уваги множину тих причин, котрі впливають на ефективність педагогічного процесу; планує засоби обліку тих фактів, які він має намір отримати в експерименті, і способи обробки цих фактів

Досліднику дуже важливо вміти відслідковувати процес експериментальної роботи. Це може бути: проведення констатувальних (вихідних), уточнюючих, перетворюючих зрізів; фіксація поточних результатів у процесі здійснення гіпотези; проведення підсумкових зрізів; аналіз позитивних, а також негативних результатів, аналіз непередбачуваних і побічних результатів експерименту.

Упровадження результатів експерименту. Результати цього етапу висвітлюються в окремому підрозділі (параграфі), в якому треба показати, яке практичне застосування мають отримані висновки, які шляхи є для їх впровадження у практику.

За змістом результати педагогічного експерименту можуть бути:

- розробка концепцій навчання, виховання, освіти; визначення закономірностей навчально-виховного процесу;
- облік умов формування й розвитку особистості;
- виявлення факторів, котрі впливають на ефективність засвоєння знань; постановка нових педагогічних проблем;
- підтвердження чи спростування гіпотез;
- розробка класифікацій (уроків, методів навчання, типів уроків і т.п.);
- аналіз передового досвіду навчання, виховання і т.д.

Результати педагогічного експерименту мають загальну структуру. Вона складається з трьох взаємодоповнюючих компонентів: об'єктивного, перетворюючого та конкретизуючого [5].

Об'єктивний компонент розкриває на різних рівнях результат, отриманий у процесі дослідження. Це описання може здійснюватися на загальнонауковому або загальнопедагогічному рівнях і бути представлено різними типами знань (гіпотеза, класифікація, концепція, методика, парадигма, направлення, рекомендація, умови і т.д.).

Перетворюючий компонент — розкриває зміни, котрі відбуваються з об'єктивним компонентом, вказує на доповнення, уточнення чи інші перетворення, які можуть відбуватися в ньому.

При визначення результатів перетворюючого експерименту необхідно мати на увазі,

наприклад:

- чи розробив дослідник новий метод навчання або виховання;
- чи визначив умови підвищення ефективності процесу навчання;
- чи виявив теоретичні або методичні принципи;
- чи перевіряв ефективність функціонування моделі виховної діяльності класного керівника і т.д.

Конкретизуючий компонент уточнює різні умови, фактори й обставини, в яких відбувається зміна об'єктивного та перетворюючого компонентів:

- конкретизація місця та часу, в межах яких ведеться дослідження;
- вказівка необхідних умов для навчання, виховання й розвитку учня;
- перелік використаних у навчанні методів, принципів, способів контролю, отриманих даних;
- уточнення підходів для вирішення тієї чи іншої педагогічної задачі.

Необхідно знати, що всі ці компоненти взаємно доповнюють один одного, характеризуючи з різних сторін результат досліджень як єдине ціле.

Представлення результатів дослідження у вигляді трьох взаємопов'язаних компонентів дає можливість, по-перше, підійти до написання висновків наукових робіт з єдиних методологічних позицій, виявити низку відношень, які звичайним способом виявити складно; по-друге, сформулювати й уточнити вимоги до написання окремих результатів. Наприклад, якщо метою дослідження є організація якого-небудь процесу (навчання, виховання), то в задачі дослідження обов'язково повинні входити всі його складові. Для процесу виховання, навчання такими складовими будуть наступні: вказання кінцевих і проміжних цілей, на досягнення яких направлений процес; характеристика змісту, методів і форм, необхідних для реалізації процесу; визначення умов, в яких протікає процес і т.д. Якщо якийсь зі складових елементів пропущений, слабо відображений у задачах, то процес (навчання, виховання) не може бути розкритим і змістовно описаним. Відповідно, всі ці елементи повинні бути відображені в результатах дослідження, у протилежному випадку поставлена мета не буде досягнута.

Висновки. Таким чином, педагогічний експеримент — це науково-обґрунтована й добре продумана система організації педагогічного процесу, направлена на відкриття нового педагогічного знання, перевірки та обґрунтування завчасно розроблених наукових припущень, гіпотез.

Педагогічний експеримент є комплексним методом наукового дослідження, який припускає одночасне використання цілої низки інших методів, таких як спостереження, бесіда, інтерв'ю, анкетне опитування, діагностичні контрольні роботи, створення спеціальних ситуацій.

Педагогічний експеримент застосовується для об'єктивної доказової перевірки достовірності педагогічних гіпотез. До числа найбільш важливих умов ефективного проведення експерименту належать наступні:

- попередній ретельний теоретичний та історичний аналіз явища, вивчення масової практики для максимального звуження поля експерименту та його задач;
- конкретизація гіпотези, виділення в ній новизни, незвичайності, протиріччя з існуючими думками, котрі вимагають експериментального доведення;
- чітке формулювання задач експерименту, визначення ознак (критеріїв і показників), за якими будуть вивчатися явища, критерії оцінки;
- коректне визначення мінімально необхідної кількості експериментальних об'єктів.

Ефективність експерименту значною мірою залежить від тривалості його проведення. Визначити її можливо за допомогою попереднього досвіду досліджень.

Література:

2. Гончаренко С.У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі / С.У. Гончаренко. — Київ: Вища школа, 2003. — 323 с
3. Кушнер Ю.З. Методология и методы педагогического исследования (учебно-методическое пособие) / Ю.З.Кушнер. — Могилев: МГУ им. А.А.Кулешова, 2001. — 112 с.
4. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології/ І.П.Підласий. — Київ: Слово, 2004. — 616 с.
5. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований: в помощь начинающему исследователю / М.Н. Скаткин. — Москва: Педагогика, 1986. — 152с.
6. Харламов И.Ф. Педагогика/И.Ф.Харламов. — М.: Гайдарики, 1999. — 520с.
7. Research methods in psychology / J.J.Shaugnessy, E.B.Zechmeister, J.S.Zechmeister. — 5th ed. - Boston etc.: McGraw-Hill Higher Education, 2000. — 560 p.

У статті розкрито зміст поняття «педагогічний експеримент» та охарактеризовано основні етапи проведення дослідження.

Ключові слова: педагогічний експеримент, основні етапи експерименту, природний експеримент, лабораторний педагогічний експеримент.

В данной статье раскрыто содержание понятия «педагогический эксперимент» и охарактеризовано основные этапы проведения эксперимента.

Ключевые слова: педагогический эксперимент, основные этапы эксперимента, естественный эксперимент, лабораторный педагогический эксперимент.

The article interprets the meaning of the notion «pedagogical experiment» and characterises the main stages of the conducting experiment.

Key words: pedagogical experiment, the main stages of the experiment, natural experiment, laboratory teaching experiment.

УДК 378.147

О.В. Ігнащук
м. Вінниця, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ІСТОРИЧНОГО ПІДХОДУ ПРИ ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ З МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування освіти в Україні, наближення її до європейських стандартів актуалізується проблема вдосконалення змісту підготовки фахівців у системі вищої професійної освіти. Не є виключенням і медична освіта, яка за своїм призначенням покликана здійснювати підготовку компетентного фахівця медичної галузі, спроможного як забезпечувати надання належних медичних послуг, так і підвищувати якість охорони здоров'я загалом. Розробка і впровадження нового покоління освітніх стандартів для вищої освіти в цілому і медичної, зокрема, вочевидь, повинна враховувати і напрацювання, що мали місце в теорії та практиці професійної підготовки фахівців у минулому.

Організацію медичної допомоги потрібно розглядати як реальну за походженням систему, соціальну за субстанціональною ознакою, складну за рівнем складності, відкриту за характером взаємодії із зовнішнім середовищем, динамічну за ознакою мінливості, імовірнісну за способом детермінації, цілеспрямовану за наявності цілей і організовану за ознакою керованості, яка складається не тільки з лікарів та медичних сестер, що безпосередньо працюють з пацієнтами, надаючи медичну допомогу, — це і ціла низка фахівців та організацій, що забезпечують функціонування системи в цілому: представники органів влади, регіональних та місцевих органів управління охороною здоров'я, керівники лікарень тощо. Створення середовища, в якому лікарі, середній та допоміжний медичний персонал зможуть ефективно виконувати свої обов'язки, надаючи медичну допомогу, якої потребує населення — ось основна задача